

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

จากโลกยุคสงครามเย็นสู่โลกยุคตลาดเสรี ความหมาย บทบาท และความสำคัญที่เปลี่ยนไปของเมืองชายแดนที่เกิดขึ้น ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของกองทัพในการจัดการบทบาทหน้าที่ของตนต่อการจัดการพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า พื้นที่ที่เดิมเป็นพื้นที่ของการสกัดกั้นและป้องกันภัยคุกคามหรืออาจเป็นสนามรบในอดีต ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการส่งเสริมบทบาทและความสำคัญของกองทัพให้โดดเด่น ได้เปลี่ยนรูปไปสู่พื้นที่แห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการขยายพรมแดนทางการค้าสู่ประเทศเพื่อนบ้านและตลาดโลกภายใต้นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยรัฐบาลชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นการลดบทบาทและความสำคัญของกองทัพในพื้นที่ไปโดยปริยายและได้ส่งเสริมบทบาทและความสำคัญของภาคส่วนอื่นๆ ให้เด่นชัด ทั้งหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่ในการสนับสนุนเศรษฐกิจจากหลายภาคส่วน อาทิ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น ตลอดจนองค์กรด้านเศรษฐกิจของเอกชนในพื้นที่ โดยเฉพาะหอการค้าจังหวัดชายแดนที่ได้ก่อตัวขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ภายใต้ทิศทางของตลาดโลก

ความเปลี่ยนแปลงหลายประการดังกล่าวไม่เพียงแต่เกิดขึ้นภายในประเทศเท่านั้น หากแต่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับระหว่างประเทศ ในรูปแบบความร่วมมือภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อาทิ สหประชาชาติอาเซียน GMS และ ACMECS เป็นต้น ที่ล้วนมีแนวทางการดำเนินงานในการผลักดันการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมเชื่อมโยงระหว่างประเทศ ซึ่งทำให้พื้นที่ชายแดนถูกดึงเข้าสู่ระบบตลาดภายใต้ทุนนิยมโลกอย่างเข้มข้นมากขึ้นและในขณะเดียวกันก็ยิ่งขับเน้นสถานะและบทบาทของเมืองชายแดนให้ทวีความสำคัญในฐานะประตูเชื่อมต่อเศรษฐกิจของประเทศสู่เศรษฐกิจโลก ซึ่งดูเหมือนว่าจะยิ่งลดทอนสถานะและบทบาทของกองทัพให้ลดน้อยลงไปอีก

แม้สถานการณ์แวดล้อมของพื้นที่ชายแดนไทย-พม่าจะเปลี่ยนแปลงไป หากแต่บทบาทของกองทัพในพื้นที่ก็ไม่ได้สูญหายไปอย่างสิ้นเชิง อันเนื่องมาจากสงครามและการสู้รบระหว่างกองกำลังรัฐบาลพม่ากับกองกำลังชนกลุ่มน้อย ที่มักเกิดขึ้นบริเวณใกล้ชายแดนไทยและต้องกาให้กองทัพเข้ามามีส่วนจัดการปัญหาดังกล่าวเพื่อปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน ตลอดจนการรักษาอธิปไตยเหนือดินแดนโดยเฉพาะในกรณีการรุกรานเส้นเขตแดนของกองกำลังต่างๆ

นอกจากนี้ ผลพวงโดยอ้อมของสงครามดังกล่าวที่ส่งผลกระทบต่อไทยทั้งปัญหาเสียดิน และ ปัญหาผู้อพยพหนีภัยสงคราม ตลอดจนปัญหาอื่นๆทั้งปัญหาแรงงานผิดกฎหมาย ปัญหาประชากรแฝง การบุกรุกพื้นที่ป่า และปัญหาการปักปันเขตแดน ซึ่งอาจเรียกรวมๆได้ว่าเป็นปัญหาความมั่นคงที่ซึ่งคงต้องการการมีส่วนร่วมจากกองทัพ เนื่องจากเป็นปัญหาที่ต้องการกำนันหรือกองกำลังในการปฏิบัติการเฉพาะหน้าที่สิ้นอย่างใดก็ดี ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของการเมืองภายในพม่าในปัจจุบัน ก็ได้แสดงให้เห็นว่าปัญหาชายแดนต่างๆข้างต้นมีแนวโน้มที่จะคลี่คลายได้ในอนาคตอันใกล้ และทิศทางนโยบายการพัฒนาพื้นที่ชายแดนของพม่าก็เป็นที่น่าพอใจแล้วส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในแนวทางทุนนิยมอย่างเต็มที่ และเมื่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวของพม่าเกิดผลในเชิงปฏิบัติอย่างเต็มที่ ก็เป็นที่เชื่อได้ว่าพื้นที่ชายแดนไทย-พม่าจะกลายเป็นศูนย์กลางสมรภูมิทางการค้าและการลงทุนที่สำคัญที่มีผู้ร่วมเล่นจากทั่วโลก

ในภาวะการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชายแดนไทยพม่าดังกล่าวกองทัพจะปรับเปลี่ยนบทบาทและวางสถานะของตนอย่างไร การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงแต่เรียกร้องการปรับตัวในเชิงวิธีการบริหารจัดการเท่านั้น หากแต่ต้องการการเปลี่ยนแปลงด้านวิธีคิดอย่างถึงราก จากฐานวิธีคิดแบบการสังกัดกัน ขั้วอัน ปราบปราม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกองทัพในการเข้ามาควบคุมการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนในยุคสงครามเย็น ที่ไม่สามารถเข้ากันได้กับความต้องการของระบบตลาดในปี ปัจจุบันที่ต้องการการเคลื่อนย้าย ไหลเวียน ส่งเสริม สนับสนุน เพื่อประกันการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและในส่วนของการปรับตัวเชิงวิธีการบริหารจัดการนั้นก็เป็นเรื่องที่ทวีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน อันเนื่องจากเกิดกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่หลากหลายและประเด็นปัญหาที่เต็มไปด้วยรายละเอียดและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่ความยากที่สุดของการปรับตัวอาจอยู่ที่การสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการปกป้องรักษาคุณค่าที่ยึดถือร่วมกันของความเป็นรัฐชาติ ทั้งเรื่องอธิปไตยเหนือดินแดนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้น หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการกระจายความเป็นธรรมสู่ทุกภาคส่วนของสังคม ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ยืนยันบทบาทและความสำคัญของการดำรงอยู่ของกองทัพในพื้นที่ชายแดน

ปัจจุบัน บทบาทของกองทัพซึ่งสะท้อนให้เห็นในภารกิจของหน่วยงานต่าง ๆ ของกองทัพเองที่มีหน้าที่กำกับดูแลพื้นที่ชายแดนโดยเฉพาะกรมกิจการชายแดนทหาร และกองกำลังเฉพาะกิจชายแดน (กองกำลังผาเมือง กองกำลังนเรศวร กองกำลังสุรสีห์และกองกำลังเทพสตรี) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่งานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญในการศึกษา ได้มีการขยายบทบาทให้ครอบคลุมสถานการณ์ใหม่ๆที่เกิดขึ้นและกระทบต่อเป้าหมายในการรักษาอธิปไตยและรักษาความสงบในพื้นที่ อาทิ การลักลอบขนยาเสพติดเข้าประเทศ ที่

นำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมในรูปแบบต่างๆและสร้างความไม่สงบในพื้นที่และประเทศโดยรวม เรื่องแรงงานผิดกฎหมายและประชากรกระจัดกระจาย ที่ถูกมองว่าเสี่ยงต่อการสูญเสียอธิปไตยในพื้นที่ที่มีแรงงานเข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมาก รวมถึงการบุกรุกพื้นที่ป่าที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางภูมิศาสตร์จากการวางยุทธศาสตร์ในการป้องกันประเทศ ตลอดจนเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายและนำไปสู่อาชญากรรมในหลายรูปแบบ เป็นต้น ประเด็นเหล่านี้ถูกพิจารณาจากกองทัพว่าเป็นปัจจัยอ่อนไหวและส่งผลกระทบต่อการรักษาอธิปไตยและความสงบในพื้นที่หรือที่เรียกโดยรวมว่า ปัญหาความมั่นคงที่กองทัพจำเป็นต้องขยายบทบาทของตนเพื่อจัดการกับสถานการณ์ดังกล่าวเพื่อรักษาเป้าหมายในการกิจของตนไว้

การจัดการกับภารกิจใหม่เหล่านี้กองทัพยังคงยึดถือวิธีการดำเนินงานที่เน้นการเตรียมความพร้อมและดูแลผลกระทบจากการสู้รบและแทรกซึมเข้าสู่พื้นที่เพื่อรักษาความมั่นคงภายใน โดยเฉพาะข้อปัญหาการสู้รบระหว่างกองกำลังทหารพม่ากับกองกำลังชนกลุ่มน้อยตามตะเข็บชายแดน โดยยึดหลักสำคัญคือเพื่อป้องกันอธิปไตยเหนือดินแดน ซึ่งเป็นหลักที่กองทัพยึดถือเป็นแกนกลางสำคัญในการปฏิบัติงานในพื้นที่ชายแดน และเนื่องด้วยจุดแข็งด้านกำลังบุคลากรและยุทธโศปกรณ์ที่มีอยู่ของกองทัพนี้เอง ที่ทำให้ลักษณะงานในการจัดการปัญหาด้านความมั่นคงจะเน้นหนักไปที่การสกัดกั้นและปราบปราม ภาพลักษณะดังกล่าวจึงมักถูกมองจากภายนอกว่าสวนทางกับทิศทางการพัฒนาของเมืองชายแดน ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยสนับสนุนการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของแรงงาน สินค้า และทุน ซึ่งเป็นที่มาสำคัญของปัญหาความมั่นคงใหม่ที่กองทัพต้องตรวจสอบดูแล

นอกจากนี้ กองทัพโดยกระทรวงกลาโหมยังมีบทบาทสำคัญในการวางยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ชายแดน ผ่านการจัดทำ “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดน” ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หลักที่รัฐให้ความสำคัญในฐานะแผนแม่บทในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน ซึ่งหน่วยงานจากกระทรวง กรม ต่างๆในพื้นที่ต้องใช้เป็นกรอบสำคัญในการปฏิบัติงานก็ตาม หากแต่ยุทธศาสตร์ดังกล่าวก็ไม่สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และมักถูกจัดลำดับความสำคัญเป็นลำดับรองลงมาจากยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในเชิงการบริหารจัดการ ทั้งปัญหาด้านงบประมาณ บุคลากร ทัศนภาพของหน่วยงานต่างๆในเชิงปฏิบัติ อีกทั้งยังขาดการสนับสนุนจากประชาชนในพื้นที่ ในบางกรณีเกิดการต่อต้านและไม่ยอมรับแนวทางการดำเนินงาน ทำให้ยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดนดังกล่าวไม่สามารถทำหน้าที่ในการจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก

เหตุผลสำคัญอันหนึ่งที่ยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดนไม่สามารถส่งผลในเชิงปฏิบัติได้เท่าที่ควร ก็เนื่องมาจากยังเน้นที่การจัดการปัญหาความมั่นคงในรูปแบบเดิม เช่น การเน้นที่ผลสำเร็จของการจัดตั้งหมู่บ้าน

อาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) การปลูกจิตสำนึกรักชาติของประชาชนตามแนวชายแดนโดยการให้การอบรม การจัดตั้งเครือข่ายชาวกรอทางการทหาร ตลอดจนการเตรียมพร้อมกำลังประชาชนเพื่อสนับสนุนปฏิบัติการทางทหารเมื่อเกิดสงคราม เป็นต้น ซึ่งไม่ตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่ทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ที่พื้นที่ชายแดนไม่ได้เป็นพื้นที่ปิดอีกต่อไป แต่เป็นพื้นที่เปิดทางเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง เกิดการหลั่งไหลของประชากรทั้งจากในและนอกพื้นที่เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ ชุมชนตามชายแดนไม่ได้ทำเกษตรกรรมเพื่อยังชีพเหมือนในอดีต ทศนคติต่อชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชายแดนมุ่งประสบความสำเร็จในทางเศรษฐกิจมากกว่าการอยู่อย่างพอเพียง สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อมุมมองของประชาชนต่อการดำเนินการดังกล่าวตามยุทธศาสตร์ และการดำเนินงานไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการในเชิงเศรษฐกิจของประชาชนได้

ดังนั้นการทำงานในการจัดการกับปัญหาคความมั่นคงใหม่ของกองทัพ แม้จะมียุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดนเป็นกรอบในการทำงานและประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานอื่นๆในพื้นที่หากแต่ก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร จากทั้งหน่วยงานอื่นๆที่อยู่ในพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนความร่วมมือของภาคประชาชนที่ไม่ได้เห็นความสำคัญของการดำเนินงานดังกล่าวอย่างทั่วถึง หรือแม้กระทั่งเกิดการต่อต้านจากประชาชนในกลุ่มที่ต้องเสียประโยชน์ เกิดเป็นปัญหาการไม่ลงรอยกันกับประชาชนในพื้นที่ กองทัพจึงถูกโดดเดี่ยว ไม่สามารถดำเนินงานได้ตามเป้าหมาย และทำหน้าที่ได้เพียงการสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบต่างๆจากปัญหาคความมั่นคงใหม่ที่เกิดขึ้นต่อระดับนโยบายเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม กองทัพก็ยังคงเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนต่อไป ด้วยจุดแข็งด้านบุคลากรและประเภทของงานในทางการทหารที่ไม่ว่าสถานการณ์ในพื้นที่จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม หากแต่พื้นที่ชายแดนก็ยังคงต้องคำนึงถึงยุทธศาสตร์ในทางการทหาร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการช่วงชิงความได้เปรียบในเวทีระหว่างประเทศ หากแต่การจัดลำดับความสำคัญของมิติทางด้านความมั่นคงที่ไม่สามารถพิจารณาเพียงมิติทางการทหารเพียงอย่างเดียว หากแต่จำเป็นต้องพิจารณาไปถึงมิติอื่นๆในพื้นที่ประกอบด้วย จึงจะสามารถทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชายแดนได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ตลอดจนเห็นถึงความเกี่ยวพัน สนับสนุน และขัดแย้งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาของมุมมองความมั่นคงในมิติต่างๆ

นอกจากนี้ การพิจารณาในมิติที่รอบด้านดังกล่าวยังเป็นการให้ความสำคัญกับหน่วยวิเคราะห์อื่นๆ นอกเหนือจากรัฐด้วย กล่าวคือการให้ความสำคัญกับหน่วยอ้างอิงในหลายระดับ ทั้งความมั่นคงของระดับรัฐ ความมั่นคงระดับบุคคล และอาจหมายรวมถึงความมั่นคงในระดับระหว่างประเทศซึ่งจะทำให้การ

ดำเนินงานของกองทัพได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน บรรลุภารกิจที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพได้